



■ «Νίκη ἢ Θάνατος»...«᾽τὰν ἢ ἐπὶ τὰς»...

## Ἡ Κήρυξη τῆς Ἐπανάστασης στὴν Μάνη\*

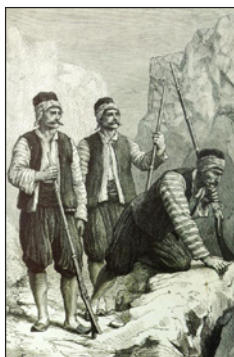
† 17η Μαρτίου 1821

**Ἡ** περιοχή τῆς Μάνης, σὲ ὅλη τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, παρέμεινε στὴν πραγματικότητα ἀπόρρητη, παρὰ τὶς ἐπιχειρημένες ἀπόπειρες τῶν Τούρκων γιὰ τὴν ὑποδούλωσή της. **Μ**άλιστα, ἀπὸ τὸ 1776, μετὰ τὰ Ὀρλωφικά, ἀνακηρύχθηκε σὲ ἡμιανεξάρτητη, φόρου ὑποτελῆ ἡγεμονία, ὑπὸ τὴν ἄμεση δικαιοδοσία τοῦ Καπουδὰν Πασᾶ. **Τ**ὴν διοίκησή της ἀναλάμβανε ἓνας ἀπὸ τοὺς καπεταναίους τῆς περιοχῆς, πού διοριζόταν μπῆξ καὶ ἦταν ὑπεύθυνος γιὰ τὴν τήρηση τῆς τάξης.

**Ἡ** Μάνη εἶχε γίνῃ «τὸ μεγαλύτερον φόβητρον τῶν Τούρκων καὶ τὸ καταφύγιον τῶν Ἑλλήνων», καθὼς λόγῳ τοῦ ἰδιότυπου αὐτοῦ καθεστῶτος, στὴν ἐπικράτειά της ὑπῆρχαν μόνιμες ἀνεξέλεγκτες δυνάμεις ἐνόπλων ἀνδρῶν, πού ἀποτελοῦσαν καὶ τοὺς μοναδικοὺς ἔμπειρους πολεμιστὲς στὴν Πελοπόννησο. **Ἡ** φήμη τῶν κατοίκων, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν σχετικὴ αὐτοτέλεια τῆς περιοχῆς καὶ τὸ κατάλληλο ἔδαφος τῆς χερσονήσου, πού μπορούσε νὰ λειτουργήσῃ ὡς ὄρμητήριο καὶ παράλληλα ὡς καταφύγιον, εἶχαν καταστήσει τὴν Μάνη στὴν συνείδηση τόσο τῶν Ἑλλήνων ὅσο καὶ τῶν ξένων, ὡς τὴν πιὸ κατάλληλη περιοχή γιὰ τὴν ἔναρξη τοῦ μεγάλου ἀγῶνα.



\* \* \*



Μανιάτες. Παρίσι,  
Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη.

**Πράγματι**, παρὰ τὶς ἀντιπαλότητες καὶ τὶς διαμάχες μεταξύ τῶν μεγάλων οἰκογενειῶν τῆς περιοχῆς, κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαετίες τῆς Τουρκοκρατίας σημειώθηκαν ἀρκετὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα καὶ ὀργανώθηκε ἡ καθολικὴ συμμετοχὴ τῶν Μανιατῶν στὴν μεγάλη ἐπανάσταση.

Τὸν Οκτώβριο τοῦ 1819, οἱ ἀρχηγοὶ συγκεντρώθηκαν στὶς Κιτριές, στὸ σπίτι τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, τοῦ τελευταίου μπέη τῆς Μάνης, καὶ υπέγραψαν συμφωνία γιὰ συνεννόηση καὶ κοινὴ προετοιμασία. **Ἐπὶ** πλέον, πολλοὶ Μανιάτες, καπεταναῖοι, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πετρόμπεης, ἔσπευσαν νὰ μνηθοῦν στὴν Φιλικὴ Ἐταιρεία, ἐνισχύοντας τὴν πεποίθηση, ὅτι ὅποιαδήποτε καθολικὴ ἐξέγερση τῶν Ἑλλήνων ἔπρεπε νὰ στηριχθεῖ στὴν Μάνη. **Μάλιστα**, τὸ ἀρχικὸ σχέδιο τοῦ Ὑψηλάντη ἦταν νὰ μεταβεῖ ὁ ἴδιος ἐκεῖ γιὰ τὴν κήρυξη τῆς ἐπανάστασης, κάτι ποὺ τελικὰ δὲν πραγματοποιήθηκε λόγω τῶν κινδύνων ποὺ υπέκρυπτε ἡ μετακίνησή του στὸ εὐρωπαϊκὸ ἔδαφος.

**Ἡ** ματαιώση τοῦ σχεδίου αὐτοῦ, ἀντὶ νὰ ἀπογοητεύσει τοὺς Μανιάτες, μᾶλλον ἐνέτεινε τὸ ἐπαναστατικὸ τους φρόνημα. **Ἦδη** ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ 1821 ἐπικρατοῦσε πολεμικὸς ἀναβρασμὸς στὴν περιοχὴ, ὅπως καὶ στὴν ὑπόλοιπη Πελοπόννησο. **Ἀκολουθώντας** τὶς ἐντολές τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, εἶχαν ἔλθει στὴν Μάνη ὁ Παπαφλέσσας καὶ σπουδαῖοι ὄπλαρχηγοί, ὅπως ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, οἱ ὅποιοι περιφέρονταν στὰ χωριά καὶ στρατολογοῦσαν τοὺς κατοίκους. **Οἱ** προετοιμασίες διεξάγονταν ἐντελῶς ἀπροκάλυπτα στὴν Ἀνατολικὴ Μάνη, ὅπου ἡ παρουσία τῆς ἐξουσίας ἦταν, οὐσιαστικά, ἀνύπαρκτη, καὶ πιὸ ἥπια στὴν Δυτικὴ, ὅπου βρισκόταν ἡ ἔδρα τοῦ μπέη.

**Ὁ** Πετρόμπεης εἶχε μὲ ἐπιτυχία κατορθώσει νὰ καλύψει τὴν παρουσία καὶ τὴν δράση τῶν ὄπλαρχηγῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀποφύγει τὴν μετάβασή του στὴν Τρίπολη, στὰ τέλη Φεβρουαρίου, ὅταν ὁ Τούρκος διοικητὴς τῆς Πελοποννήσου, προκειμένου νὰ ἀποδυναμώσει τὸ ἐνδεχόμενον τῆς ἐξέγερσης στὴν ἐπικράτειά του, κάλεσε ὅλους τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς προκρίτους τῆς Πελοποννήσου, μὲ τὸ πρόσχημα τῆς σύσκεψης,

στην πραγματικότητα, όμως, για να τους κρατήσει εκεί. Προφασιζόμενος ασθένεια, ο Πετρόμπεης έστειλε τον υιό του Αναστάσιο, καθησυχάζοντας έτσι την τουρκική ήγηση και εξασφαλίζοντας την απρόσκοπτη δράση των καπεταναίων.

\* \* \*

**Από** τις αρχές Μαρτίου, σε όλη την Μάνη επικρατούσε εμφανής πολεμικός συναγερμός. Οί κάτοικοι είχαν εγκαταλείψει τις εργασίες τους, συναθροίζονταν στις πλατείες των χωριών ετοιμάζοντας «μπαρουτόβολα» και συγκεντρώνοντας τρόφιμα για τους πολεμιστές, ενώ οί όπλαρχηγοί κατέβαλαν αγωνιώδεις προσπάθειες να εξασφαλίσουν μολύβι και μπαρούτι, να συγκεντρώσουν πολεμιστές και να συγκροτήσουν σώματα.

Αυτή ή ζωηρή και απροκάλυπτη προετοιμασία, σε συνδυασμό με τις υπάρχουσες διαμάχες μεταξύ των ισχυρών οικογενειών της Μάνης, είχαν σοβαρά ανησυχήσει τον Πετρόμπεη, ο οποίος φοβόταν ότι μιιά πρόωγη εξέγερση θα μπορούσε να οδηγήσει σε έσωτερικές συγκρούσεις αλλά και στην αντίδραση των Τούρκων με την λήψη σκληρών μέτρων κατά της Μάνης.

Χαρακτηριστική είναι ή έπιστολή του στους Γρηγοράκηδες, άρχηγους της Ανατολικής Μάνης, την 11η Μαρτίου 1821, με την όποία τους συνιστά να αποφεύγουν τις βεβιασμένες κινήσεις που μπορεί να βλάψουν την υπόθεση του άγωνα και τις συνεννοήσεις «διά τὸ κοινὸν ὄφελος».

Όπως φαίνεται από έγγραφα που σώζονται σε αρχεία επιφανών οικογενειών της Μάνης, στις αρχές Μαρτίου, όλοι οί καπεταναίοι επικοινωνούσαν μεταξύ τους και με τον Πετρόμπεη είτε με κρυπτογραφημένες έπιστολές ή με προσωπικές επαφές, με σκοπό την συνεννόηση για την προετοιμασία και τον κοινό τρόπο δράσης. Γύρω στα μέσα Μαρτίου, οί τελικές αποφάσεις φαίνεται ότι είχαν ήδη ληφθεί, καθώς οί συναντήσεις και οί ανταλλαγές έπιστολών διακόπηκαν έντελώς. Οί άρχηγοί είχαν πιά άφοσιωθεί άποκλειστικά στην προετοιμασία των δυνάμεών τους.



Ο Πετρόμπεης Μανρομιάλης έπαναστατεί τη Μεσσηνια. Παρίσι, Έθνικη Βιβλιοθήκη.

\* \* \*

**Από** τις γραπτές πηγές παραδίδεται, ότι τις παραμονές της επανάστασης, οί αρχιερείς και πρόκριτοι τής Αχαΐας, πού επίσης εἶχαν ἀποφύγει τὴν κράτησή τους στὴν Τριπολιτσά, ζήτησαν ἀπὸ τὸν Πετρόμπεη νὰ ἀρχίσει πρώτη ἡ Μάνη τὸν ἀγῶνα. **Ἔτσι**, ἀκολούθησε ἡ συγκέντρωση ὅλων τῶν Μανιατῶν ὀπλαρχηγῶν, ὕστερα ἀπὸ πρόσκληση τοῦ Πετρόμπεη, τὴν 17η Μαρτίου 1821, στὴν Τσίμοβα, τὴν σημερινὴ Ἀρεόπολη, πού ἦταν ἡ πρωτεύουσα τῶν Μαυρομιχαλαίων. **Ἐκεῖ** «συνεννοήθησαν νὰ λάβωσι τὰ ὄπλα κατὰ τῶν Τούρκων», ὅπως μαρτυρεῖ ὁ Ἰωάννης Κολοκοτρῶνης, καὶ ὁ παριστάμενος Θεόδωρος Κολοκοτρῶνης ἀνέλαβε νὰ διαβιβάσει τὴν ἀπόφαση αὐτὴ στοὺς ὀπλαρχηγούς τῆς Μεσσηνίας, τῆς Ἀρκαδίας καὶ τῆς Αἰτίας.



**Στὴν** τοπικὴ παράδοση, τὸ γεγονός διασώθηκε σὰν θρύλος, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο ὅλοι οἱ ὀπλαρχηγοὶ συγκεντρώθηκαν στὴν πλατεία τῆς πόλης, μπροστὰ στὸ Ναὸ τῶν Ταξιαρχῶν, καὶ στὴν θέση «Κοτρῶν» ὕψωσαν τὴν πρώτη ἐπαναστατικὴ σημαία, πρόχειρα κατασκευασμένη ἀπὸ λευκὸ ὕφασμα, μὲ γαλάζιο σταυρὸ στὸ κέντρο. **Στὴν** ἐπάνω πλευρὰ ἔγραφε «Νίκη ἢ Θάνατος» (καὶ ὄχι «Ἐλευθερία», γιατί ἡ Μάνη θεωρεῖτο ἐλεύθερη), καὶ στὴν κάτω «ἔταν ἢ ἐπὶ τὰς». **Ἡ** σημαία εὐλογήθηκε ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς καὶ ὅλοι οἱ ἀρχηγοί, μαζί μὲ τὸν Πετρόμπεη, ὀρκίσθηκαν ὅτι ἐνωμένοι θὰ ἀγωνιστοῦν γιὰ τὴν ἐλευθερία τοῦ ἔθνους.

\* \* \*

**Τὸ νέο** τῆς κήρυξης τῆς επανάστασης διαδόθηκε ἀπὸ τὴν Μάνη στὴν ὑπόλοιπη Πελοπόννησο. **Ἀκολούθησαν** λίγες ἡμέρες γιὰ τὴν συγκέντρωση τῶν πολεμιστῶν καὶ τὴν ὀργάνωση τῶν σωμάτων καὶ ἀμέσως σημειώθηκαν δύο ἐξορμήσεις τῶν Μανιατῶν.

**Ἡ** πρώτη, ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τῆς Ἀνατολικῆς Μάνης ὑπὸ τοὺς Γρηγοράκηδες, πρὸς τὴν Μονεμβασιά καὶ τὸ Μυστρά, τὸ ἀπόγευμα τοῦ Σαββάτου 19 Μαρτίου, ὅπως πιστοποιεῖται ἀπὸ ἐπιστολὴ τοῦ Πρωτοσύγκελλου Γεράσιμου πρὸς τὸν Παναγιώτη Κοσονᾶκο, ὅπου γνωστοποιεῖται ἡ ἔναρξη τοῦ πολέμου καὶ μεταφέρεται ἡ προτροπὴ γιὰ τὴν διάδοση τῆς εἰδησης. **Οἱ** ἀρ-



Προσωπογραφία τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη. Ἀθήνα, Ἐθνικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο.



χηγοί τῆς Δυτικῆς Μάνης, ὑπὸ τὸν Πετρόμπεη, κινήθηκαν πρὸς τὴν Καλαμάτα.

Πρῶτος μπήκε στὴν πόλη, τὴν 20ῆ Μαρτίου, ὁ υἱὸς τοῦ Πετρόμπεη, Ἡλίας, ἡγούμενος σώματος Μανιατῶν, μὲ τὴν πρόφραση ὅτι θὰ ἐνίσχυε τὴν τοπικὴ τουρκικὴ φρουρά. Τὴν ἐπόμενὴ ἡμέρα ἀκολούθησαν ὅλοι οἱ ὄπλαρχηγοί, καὶ τὴν 23ῆ Μαρτίου κατέλαβαν ἀναίμακτα τὴν πόλη καὶ παρακολούθησαν τὴν πρώτη ἐπίσημη δοξολογία.

Στὴν συνέχεια, συνέταξαν τὴν προκήρυξη, ποὺ ὑπέγραφε ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης φέροντας τὸν τιμητικὸ τίτλο τοῦ «Ἀρχιστρατήγου τῶν σπαρτιατικῶν δυνάμεων», μὲ τὴν ὁποία γνωστοποιοῦσαν στὶς εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις τὴν ἀπόφαση τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους νὰ ἀποτινάξει τὸν τουρκικὸ ζυγὸ καὶ ζητοῦσαν τὴν συνδρομὴ τους.

*Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, Πέτρου Μαυρομιχάλη,  
καὶ πάντων τῶν ἐκ Μάνης  
ὑπὲρ τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος ἡμῶν  
εὐκλεῶς ἀγωνισαμένων καὶ ἐνδόξως πεσόντων  
ἐν τοῖς ἱεροῖς τοῦ Ἑθνους ἡμῶν ἀγῶσιν,  
Αἰωνία ἡ μνήμη!*

(\*) Δρ. Πηγὴ Π. Καλογεράκου. ἱστορικοῦ-Ἀρχαιολόγου. Πηγὴ: <https://www.sansimera.gr> • Ἐπιμέλ. ἡμετ.



Ἀναπαράσταση τῆς Δοξολογίας τῆς 23ῆς Μαρτίου 1821  
στὴν Καλαμάτα. Καλαμάτα, Μπενάκειο Μουσεῖο.